

חיפשותי דרך - מצאתי חיים

תוכנית "דרך לחיים" משלבת אסירים השפוטים בגין עבירות תעבורה, בפעילות הסברה מניעתית לבני-נוער בנושא תאונות דרכים ■ "אל תאמרו - לי זה לא יקרה" - הרצאה ממקור ראשון, של אסיר המכה על חטא מול קהל צעיר מרותק ■ מפגש מלב אל לב

מאת: יורם בונע

"אנו אסירים אשר הוכשרו כמסבירים לבני נוער, במסגרת תוכנית למניעת תאונות דרכים. אנחנו מצויים בתהליך שיקום ובמהלכו לוקחים חלק בפעילות חינוך והסברה. במפגשים אנחנו מציגים את סיפורנו האישי ומעבירים לבני נוער את המסר: 'אל תאמרו - לי זה לא יקרה'. לנו זה כבר קרה, ואנחנו משלמים מחיר כבד. פגענו בחיינו ובחיי אחרים, והיום אנחנו בדרך לחיים יותר נכונים, יותר טובים". את הוידוי הנוקב הזה משמיע אסיר בכלא 'שיטה'. הוא טעם על בשרו את המחיר שמשלמים על הזלזול בחוק והוא מנסה למנוע זאת מאחרים, לא כפעולה פרטית שלו אלא כחלק ממסע הסברה שמפעיל שירות בתי הסוהר.

"היום אני מבין"

"החזון החל בקורס מתקדם של קציני חינוך", מספרת רכות חינוך לא-פורמלי ופרויקטים ייחודיים, ר/כ אורלי אנקונינה. "המטרה היתה טיפוח מנהיגות חינוכית צעירה מקרב קצינות החינוך בבתי הכלא השונים. המשתתפות הונחו לעבוד על מיזם מסוים, ומבין השמונה שדנו בהם - נבחר מיזם "דרך לחיים". את המשימה לקחו על עצמן כלאי מיטל אליהו מכלא 'שיטה', כלאי בטי אלקובי וכלאי תמה דוידוביץ' מכלא 'צלמון' והיא הובלה על ידי ראש ענף חינוך והשכלה, סג"ד לבנה לוי שי. תמיכה רחבה במיזם ניתנת גם על ידי מפקד כלא 'שיטה', גנ"מ ראפת עותמן, הרואה בו נושא ראוי שיש לקדם ולפתח. "המיזם מבוסס על עקרונות פרויקט 'שלהבת'", מסבירה מיטל אליהו, "בגלל הדמיון בטיפול בנושא סמים ואלכוהול ועבריינות בדרכים".

מיטל, דבי ותמה גיבשו את הרקע התיאורטי ויצרו קשר עם הרשות לאומית לבטיחות בדרכים במחוז הצפון, שנענתה ברצון לבקשה לשיתוף פעולה. "יחד 'מכרנו' את הרעיון לאסירים בעלי רקע בעבירות תעבורה, והם

עקרונות תוכנית "דרך לחיים"

החזרת חוב ופיצוי לקהילה

עיבוד העבירה ותהליך שיקומי של הפוגע

שינוי דפוסי התנהגות בחיים ובתרבות הנהיגה

תוכניות מניעה והסברה בבתי הספר

העברת מסר של נהיגה זהירה בקרב האסירים

הביעו את הסכמתם לקחת חלק בפרויקט, מספרת אנקונינה.

היום פעילים בפרויקט שמונה אסירים מתוך 15 שנגישו לוועדה בראשות אנקונינה. מיון האסירים לפרויקט היה יסודי מאוד וכלל ניסיון להבין מה מניע אותם לחשיפה. מרביתם עלה, כי הרבר נובע מן הרצון לכפר על מעשיהם באמצעות העברת מסר לבני הנוער.

תהליך העבודה עם האסירים נחלק לשני מעגלים. האחד - הסיפור האישי והעברת מסר לבני נוער, והאחר - פן אישי-טיפולי של התבוננות בסיפור החיים. "העבודה", מפרטת אנקונינה, "היא כמו בקבוצת תמיכה טיפולית. במשך שלושה חודשים מעבדים את הסיפור, את המסרים והתובנה - ואת כל אלה ניתן לתמצת בשלוש מילים: 'היום אני מבין'. אבל ההבנה לא באה ממאליה. היא תוצאה של הכשרה בעזרת יועצת לגיל ההתבגרות, סדנה עם בימאית תיאטרון כדי ללמוד איך לעמוד מול קהל ופגישה עם אב שבתו נהרגה בתאונת דרכים. הקבוצה הראשונה כבר ביקרה בשלושה בתי ספר תיכוניים (נוסף על ביקור בכלא 'אופק'), והיא מהווה דגם שעל פיו יצטרפו עוד אסירים לתוכנית. אחד המשפטים החשובים שצטו בתהליך ההכשרה, שופך אור על הכרתם של האסירים במעשיהם: כפי שאני מתנהג בחיים, כך אני על הכביש".

ההשלכות של נהיגה פרועה

בכלא 'אופק', בו כלואים אסירים צעירים, התרחש מפגש לא שגרתי. מ. צ., אסיר בכלא 'שיטה', וש. מ. מכלא 'גלבע', עמדו על במה מול 30 אסירים צעירים, חדורי אמונה שיש ביכולתם להשפיע על הצעירים לנהוג אחרת. בחדר הדחוס שרר שקט מופתי. "יש להם קושי להתרכז וגם אם יהיו הפרעות מצד הקהל, צריך לקבל את זה", הסבירה ר"ת חינוך של 'אופק', ר/כ מאירה נחשון. אמרה והתבררה. הצעירים, בני 14 עד 18, הפגינו נכונות לשמוע, להקשיב ולהפנים. לפני הכניסה לאולם נערכה שיחת הכנה קצרה מלווה בכיבוד קל, כדי לפוגג את המתח שניכר על פניהם של שני האסירים הבוגרים.

מ. צ. דיבר ראשון. הוא שפוט לשלוש שנים על עבירות סמים, אלימות ותעבורה. הוא גדל בבית צפוף במיוחד, אבל נהנה מתחושה של אהבה. "קיבלתי כל מה שרציתי ואף אחד לא אמר לי מה לעשות. לא ידעתי מהם גבולות", סיפר. כשהיה בן 10 אמו נפטרה מסרטן, ואז התחילו חייו להיתדרדר. בחודשים האחרונים לפני מותה שהה אתה בבית החולים, לא הלך לבית הספר וראה איך אביו מתמכר לסמים

כלאי מיטל אליהו והעו"סית רס"ר אורטל אברג'ל

"חייתי בלי גבולות, יום אחד התעוררתי ועכשיו אני משלם את המחיר"

וסוחר בהם. הוא צבר כעסים, לא הסכים לקבל עזרה מאף אחד וביצע עבירות של גניבה ופריצה. "צפצפתי על כל העולם, ובגיל 13 נעצרתי בפעם הראשונה. רציתי להראות שאני גבר וחשבתי שזאת הדרך. אמא היתה חסרה לי והייתי מלא פחדים מהכלא, אבל לא שיתפתי אף אחד". זה היה הנתוב שבסופו של דבר הוביל אותו לכלא, והחרטה שלו עכשיו הובילה אותו להשתתף בתוכנית "דרך לחיים". הוא מודה שההתנהגות שלו כמלך העולם, בעיני עצמו, וה'פוזות' שהפגין - הרסו את חייו. "אם הייתי מוכן לקבל עזרה כשהייתי ילד", מתוודה מ. צ., "אם הייתי מוכן אז להודות שאני פוחד - לא הייתי מגיע לכלא".

מ. צ. נחשף, וזה לא היה לו קל. כשהוא שוטח את תולדות חייו בפני אנשים זרים, אפשר להבחין ברמעה בוויית העין: אמא נפטרה,

אבא, מכור לסמים, נפטר בשלב יותר מאוחר, הוא עבר גירושים, מאסרים - כל אלה התנקזו אליו ובסופו של דבר, אחרי עזרה שקיבל, הפנים שעשה בחייו בחירות לא נכונות. ההופעות שלו בפני שומעים צעירים הן המסרים שלו. "אני לא נענה יותר ללחץ חברתי של אנשים לא מתאימים, שרוצים לראות בי את הגיבור של פעם. אפילו ויתרתי על השליש שהייתי אמור לקבל, כדי לעשות משהו רציני עם עצמי".

קצינת החינוך כלאי מיטל אליהו והעו"סית רס"ר אורטל אברג'ל לא מצליחות להסתיר את שביעות רצונן. הן צופות בנערים המקשיבים ובאסירים הבוגרים המסבירים וחשות שהתוכנית מצליחה. "זהו מפגש-מראה", מסבירה אנקונינה, "שמאפשר התחברות לעבר האישי הקשה - לקראת עתיד טוב יותר".

גם ש. מ. נמצא בתהליך דומה. הוא נשפט בגין סיכון חיי אדם על הכביש וגם על סמים. "אתם בגיל שאתם יכולים לשנות את הראש", הוא פונה לשומעים הצעירים. "הפסקו עם קלות הראש שלכם בנהיגה. צריך לקחת בחשבון את ההשלכות של נהיגה פרועה. מי שמחזיק בהגה כשהוא מסטול ומנסה לברוח משוטרי, לא יגיע רחוק". הוא יודע זאת מניסיון אישי. "חייתי בלי גבולות, יום אחד התעוררתי ועכשיו אני משלם את המחיר". הוא מסביר לשומעים שאף אחד לא מתכוון לעשות תאונה, אבל מי שמצוי תחת השפעת סמים או אלכוהול - מועד לכך.

ערך החיים

הופעתם של האסירים בפני תלמידי תיכון נבנית על פי דגם מוגדר מראש: הצגה עצמית, הרקע ממנו בא הדובר, הבית בו גדל, סיפורי ילדות, נהיגה ראשונה, ציר החיים מול ציר התנועה, המעצר הנוכחי וההגעה לתובנה. התהליך שעברו הדוברים אינו מובן מאליה. הוא פרי השקעה מאומצת והתקדמות אינטנסיבית. אחרי הופעה בבית ספר תיכון או בכלא, מוגשת לאסירים המרצים תמיכה. כולם יושבים יחד, מנתחים את האירוע ומפיקים לקחים לעתיד.

אורלי אנקונינה, המשקיפה על ההרצאה, לא מתאמצת להסתיר את רגשותיה. "קמים הרבה מיזמים", היא מבהירה, "אבל המחויבות לפרויקט הזו היא ברמה אחרת לגמרי. כאן דנים בערך החיים ומכאן המחויבות האישית. לכולנו היה ברור שזה מיזם חיוני, למרות התפקידים האחרים שיש לכל אחת מן המנחות. כשמונת על הכף הצלת חיים, המחויבות היא מלאה". ויש לה עוד משפט לסיום, וניכר עליה שהוא בוער בעצמותיה: "פרויקט כזה מחזיק אותנו עם בעירה לעשייה, ובפעילות הזאת כולם מטעינים את כולם".